



## REGLEMENTAREA JURIDICĂ A INSTITUȚIEI REPREZENTĂRII SUCESORALE. STUDIU COMPARATIV

Veronica GÎSCA,  
doctor în drept, conferențiar universitar, ASEM

### SUMMARY

Link based on descent of a person from another person or several people that have a common ancestry, natural relationship, or which is established as a result of adoption, civil relationship. Institution representation aims to remove unfair consequences of the degree of kinship proximity principle and the principle of equality between members of the same degree. Representation inheritance is an exception so the principle of proximity degree of relationship within the same class of heirs, as well as the principle of equality between relatives of the same class and the same degree.

**Keywords:** opening the inheritance, probate representation, degree, representative, represented, deceased, descendants, unworthy.

### REZUMAT

Autorul vorbește despre legătura bazată pe descendența unei persoane dintr-o altă persoană sau pe faptul că mai multe persoane au un descendent comun, rudenie firească, ori care se stabilește ca efect al înfierii, rudenie civilă. Instituția reprezentării are drept scop înlăturarea unor consecințe injuste ale principiului proximității gradului de rudenie și ale principiului egalității între rudele de același grad. Reprezentarea succesorală constituie o excepție atât de la principiul proximității gradului de rudenie, în cadrul aceleiași clase de moștenitori, cât și de la principiul egalității între rudele din aceeași clasă și de același grad.

**Cuvinte-cheie:** deschiderea moștenirii, reprezentare succesorală, grad de rudenie, reprezentant, reprezentat, defunct, descendenți, nedemn.

**Introducere.** Normele dreptului succesoral din actualul Cod civil al Republicii Moldova stipulează un șir de reguli de ordin succesoral care, având, la prima vedere, unele aspecte commune cu cele stipulate în legislația României, se tratează uneori în practică incorect.

Reprezentarea succesorală constituie un procedeu utilizat de legiuitor pentru a preveni ca ordinea de moștenire pe care a stabilit-o să nu fie bulversată prin decesele contrare ordinii naturale (de exemplu, cazul fiului decedat înaintea tatălui), un procedeu destinat corijării consecințelor hazardului care perturbază ordinea normală a deceselor.

Reprezentarea succesorală se fundamentează pe ideea de echitate, însă legiuitorul nu o poate admite într-o manieră generală, fiindcă ea poate duce la mărirea excesivă a numărului celor chemați la moștenire și la fărâmițarea pînă la infinit a moștenirii.

Scopul acestui articol este analiza comparativă a instituției reprezentării succesorale în legislația Republicii Moldova și a României, evidențierea lacunelor din legislația autohtonă în privin-

ța acestei tematici, precum și evidențierea efectelor reprezentării succesorale.

**Metode aplicate și materiale utilizate.** Metodele aplicate sînt analiza, sinteza, comparația, investigația științifică. Materialele folosite sînt legislația în domeniu a României și a R. Moldova, monografii, tratate etc.

**Rezultate obținute și discuții.** Instituție cunoscută încă de pe vremea romanilor, reprezentarea succesorală are cu precădere un rol de protecție și de restabilire a unui echilibru care riscă să fie deteriorat prin aplicarea riguroasă a principiilor clasice ale moștenirii legale. Restrînsă la început la clasa descendenților în linie dreaptă, ea a fost extinsă, sub Justinian și la clasa fraților și surorilor în beneficiul descendenților acestora.

Sediul materiei îl reprezintă art. 1504 din Codul civil al Republicii Moldova.

Reprezentarea succesorală [5, p. 86] este un beneficiu al legii, în virtutea căruia un moștenitor legal (sau mai mulți) de un grad mai îndepărtat, numit *reprezentant*, urcă în gradul, locul și drepturile ascendentului său, numit *reprezentat*,

care este decedat la deschiderea moștenirii, pentru a culege partea care i s-ar fi convenit acestuia din moștenire, dacă s-ar mai fi aflat în viață.

Reprezentarea succesorală este excepția a două principii ale moștenirii:

a) în primul rînd, este o excepție de la *principiul proximității gradului de rudenie*, cu rolul de a proteja rudele de grad mai îndepărtat de consecințele nefaste ale unor evenimente imprevizibile și neimputabile lor. În temeiul său, moștenitori de grad mai îndepărtat vor fi chemați la moștenire împreună cu moștenitori mai apropiați în grad, culegînd cu drepturi egale bunurile care au aparținut defunctului. Cînd spunem că între moștenitori drepturile sînt egale, nu ne referim neapărat la partea de moștenire pe care o vor culege efectiv, ci la aplicarea acelorași norme legale, fără deosebire, atât în privința fondului, cât și a procedurilor aplicabile. Astfel, nu se va pune nicicum problema unui tratament inegal față de rudele de gradul 2, 3 sau 4, venite la moștenire în temeiul reprezentării, în raport cu moștenitorii de gradul 1, veniți la moș-



tenire în nume propriu. Principiul proximității gradului de rudenie se respectă, totuși, pe fond, în raport de rudele de gradul cel mai apropiat care vin la moștenire și care determină numărul tulpinilor în care se împarte moștenirea;

b) în al doilea rând, este o excepție de la *principiul împărțirii moștenirii în părți egale între moștenitorii de grad egal*, cu rolul de a echilibra situația și tratamentul acordat moștenitorilor unui defunct în situația specială a aplicării reprezentării succesoriale. Astfel, așa cum vom analiza ulterior, atunci când intervine reprezentarea, moștenirea se împarte pe tulpini, în funcție de numărul de moștenitori de grad mai apropiat cu defunctul. Dacă sînt întrunite condițiile reprezentării și pentru moștenitorii din gradele următoare, moștenirea se va împărți în subtulpini. În urma acestui procedeu, dacă un defunct are mai mulți moștenitori care pot fi reprezentați, iar aceștia, la rîndul lor, au număr inegal de descendenți, se va ajunge la situația în care moștenitori de grad egal să împartă moștenirea în părți inegale. Principiul împărțirii în părți egale între moștenitorii de același grad se respectă, totuși, pe fond, întrucît tulpinile care se alcătuiesc, dacă există vocația egalității, se formează în mod egal.

Să luăm următorul exemplu: un defunct are trei copii, dintre care unul este în viață, iar doi sunt decedați la data deschiderii moștenirii, unul dintre ei avînd doi copii, iar celălalt – trei copii. Moștenirea se va împărți în trei tulpini egale. Fiecare tulpină se va împărți între moștenitorii reprezentatului, astfel încît pe tulpina în care sînt doi descendenți vom realiza două ramuri, iar pe tulpina în care sînt trei descendenți vom realiza trei ramuri. În acest fel, nepoții de fiu vor culege părți inegale, deși sunt rude de grad egal, doi dintre ei, fiind frați, urmînd să primească  $1/3:2=1/6$  fiecare, iar ceilalți trei, frați fiind, urmînd să primească  $1/3:3=1/9$  fiecare [11].

Utilitatea reprezentării constă în faptul că, prin efectele pe care

le produce, înlătură unele consecințe injuste ale principiului proximității gradului de rudenie și ale principiului egalității între rudele de același grad [7, p. 68]. Exemplu: defunctul avea doi copii, dintre care unul a precedat, lăsînd un copil. Dacă am aplica principiul proximității gradului de rudenie, moștenirea ar urma să fie culeasă de copilul în viață al defunctului, care, fiind de gradul I, ar înlătura de la moștenire pe nepotul de fiu al defunctului. O asemenea situație nedreaptă este înlăturată prin insistența instituției reprezentării succesoriale, care permite nepotului să urce în locul părintelui precedat, pentru a culege partea de moștenire ce s-ar fi convenit acestuia, dacă ar fi fost în viață la data deschiderii moștenirii.

De exemplu, lucrurile ar fi evoluat altfel, dacă ambii copii ai defunctului ar fi fost decedați la data deschiderii moștenirii și unul ar fi lăsat un copil, iar celălalt – trei copii. Cei patru nepoți ai defunctului (rude de gradul II), în cazul dat fiind admisă reprezentarea - primul va lua o jumătate, iar ceilalți trei o a doua jumătate, adică atît cît ar fi luat părinții lor, dacă ar fi fost în viață.

Din cele expuse rezultă că dreptul de moștenire nu poate depinde de hazard (predecesul sau supraviețuirea unor rude) [6, p. 630], iar moartea prematură a părinților nu trebuie să dăuneze unora dintre copii și nici să fie profitabilă pentru alții.

Astfel, putem conchide că reprezentarea succesorală este o instituție deosebită de reprezentarea din dreptul comun, care se referă la reprezentarea voinței altuia, la încheierea de acte juridice (reprezentarea persoanelor incapabile). Deci, reprezentarea succesorală este admisă în privința descendenților copiilor defunctului și în privința descendenților din frați și surori.

Reprezentarea succesorală derogă de la principiile devoluțiunii legale a moștenirii, iar dispozițiile care o prevăd sînt de strictă interpretare, în consecință nici o altă persoană nu poate beneficia de ea.

Pentru a activa instituția de reprezentare, trebuie de urmat trei

condiții de bază de către descendenții copiilor defunctului și descendenții din frați și surori. Aceste trei condiții constau din două condiții în persoana celui reprezentat și una în persoana reprezentantului [9, p. 18]:

1) Cel reprezentat să fie decedat la data deschiderii moștenirii;

2) Locul celui reprezentat să fie un loc util;

3) Reprezentantul să îndeplinească toate condițiile necesare pentru a culege moștenirea lăsată de defunct.

1. În privința primei condiții, legea prevede că nu se reprezintă decît persoanele moarte. Deci o persoană în viață la data deschiderii moștenirii nu poate fi reprezentată. Subliniem că această dispoziție nu trebuie să fie interpretată în sens de predeces [9, p. 25], căci o asemenea formulare ar atrage după sine imposibilitatea reprezentării comorienților și a persoanelor decedate în același timp, fiindcă în asemenea cazuri nu ar fi posibilă stabilirea unei ordini precise a deceselor.

De exemplu, tatăl și unul dintre cei doi fii ai săi decedază în urma unei catastrofe aeriene. Dacă descendenții fiului decedat nu ar putea veni prin reprezentare la moștenirea bunicului, fiindcă nu se poate dovedi predecesul, această moștenire prin ipoteză ar urma să fie culeasă integral de celălalt fiu rămas în viață, în virtutea principiului proximității gradului de rudenie, ceea ce ar fi o soluție profund inechitabilă. În realitate, la deschiderea moștenirii tatălui acesta poate fi reprezentat, deoarece se poate dovedi existența lui, iar dacă e declarat dispărut printr-o hotărîre declarativă, atunci nicidecum nu poate fi reprezentat, pînă va fi dată o hotărîre declarativă de moarte rămasă definitivă.

2. În cea de a doua condiție a reprezentării se spune că reprezentarea succesorală se admite numai în cazul în care cel reprezentat, dacă ar fi fost în viață la data deschiderii moștenirii, ar fi avut vocația succesorală concretă la moștenire, adică ar fi putut moșteni. Deci singurul impediment pentru care nu poa-



te moșteni este că nu mai este în viață la data deschiderii moștenirii (nu are capacitate succesorală).

Singura concluzie pe care o putem deduce este că, în momentul deschiderii moștenirii, locul nedemnului decedat nu este util și, deci, în sistemul criticabil al Codului civil al Republicii Moldova copilul lui nu îl poate reprezenta [10, p. 96].

La fel, locul nu este util dacă cel reprezentat este un frate (soră) al defunctului, decedat la data deschiderii moștenirii, care însă a fost înlăturat de la moștenire prin dezmoștenirea testamentară. În schimb, dacă dezmoștenirea privește un descendent al defunctului (de exemplu, un copil), reprezentarea va putea avea loc, pentru că descendenții sînt moștenitori rezervatari și deci locul este util în privința părții de moștenire care este rezerva.

3. În cea de a treia condiție a reprezentării, reprezentantul trebuie să îndeplinească toate condițiile necesare pentru a culege moștenirea lăsată de defunct. E necesar ca reprezentantul să posede aptitudinea, să îndeplinească toate condițiile pentru a putea veni la moștenirea legală a defunctului, avînd nevoie să împrumute, în acest scop, nu numai locul și gradul mai apropiat al ascendentului său.

Aceste condiții sînt:

- **Să aibă capacitate succesorală** – spre deosebire de cel reprezentat, el nu poate fi comorient sau persoană decedată în același timp cu defunctul.

- **Să aibă vocație succesorală generală proprie la moștenirea lăsată de defunct**, fiindcă o persoană care nu ar putea moșteni în nume propriu nu poate culege moștenirea nici prin reprezentare. Această vocație succesorală generală urmează să se transforme în vocație concretă prin reprezentare.

- **Să nu fie nedemn față de defunct, să nu fi renunțat la moștenirea acestuia, să nu fi fost dezmoștenit**, adică reprezentantul trebuie să îndeplinească condițiile necesare pentru a-l moșteni pe cel reprezentat [4, p. 487].

**Efectele reprezentării succesoriale.** În toate cazurile în care reprezentarea este admisă, partajul se face pe tulpină, astfel că reprezentanții unei persoane, indiferent de numărul lor, vor lua parte la moștenire, ce s-ar fi convenit ascendentului reprezentat, dacă ar fi fost în viață la deschiderea moștenirii.

Moștenitorii nu pot pretinde mai mult, dar nici să fie obligați să ia mai puțin (cu excepția dispozițiilor testamentare contrare).

În cazul reprezentării a două sau mai multe persoane decedate la data deschiderii moștenirii, reprezentanții lor vor împărți moștenirea, dar nu pe capete, ci pe tulpini. De exemplu, defunctul a avut doi copii, precedați, unul avea un singur copil, iar cel de al doilea avea doi copii; acești copii sînt nepoți ai defunctului și ei vor moșteni nu în părți egale, ci pe tulpini – unul va lua o doime din moștenire, iar ceilalți doi – cîte o pătrime.

Din analiza textului legal român rezultă că principalul efect al reprezentării succesoriale constă în împărțirea moștenirii pe tulpini. Astfel, atunci cînd la moștenirea unui defunct intervine reprezentarea, patrimoniul nu se va mai împărți în funcție de numărul moștenitorilor care vin împreună și efectiv la moștenire, ci în funcție de numărul tulpinilor existente.

1. Atunci cînd este vorba despre descendenți, tulpina este dată de „descendentul de gradul 1 care culege moștenirea sau care este reprezentat la moștenire”. Așadar, numărul tulpinilor va fi determinat de numărul descendenților de gradul 1, indiferent că aceștia vin la moștenire în nume propriu sau au calitatea lor de reprezentați.

De exemplu, dacă defunctul A a avut 4 copii, dintre care doi vin la moștenire în nume propriu, al treilea este decedat la data deschiderii moștenirii, iar al patrulea este nedemn, moștenirea se va împărți în 4 tulpini.

2. Atunci cînd este vorba despre colaterali privilegiați, tulpina este dată de „colateralul privilegiat de gradul al doilea care culege moștenirea sau este reprezentat la

moștenire”. Prin urmare, numărul tulpinilor va fi reprezentat de numărul colateralilor de gradul al doilea, indiferent dacă vin la moștenire în nume propriu sau au calitatea de reprezentați.

De exemplu, dacă defunctul A a avut 5 frați, dintre care trei moștenesc în nume propriu iar ceilalți doi sînt reprezentați, moștenirea se va împărți în 5 tulpini, care vor fi împărțite, la rîndul lor, după cum moștenitorii vin în nume propriu (și vor primi partea convenită unei tulpini) sau vin prin reprezentare (și vor împărți partea convenită tulpinii aferente lor, în funcție de numărul reprezentanților).

Este necesar să abordăm separat felul în care se vor calcula tulpinile în cazul fraților buni, a fraților uterini și al celor consangvini, conform legislației românești. Conform art. 981 din noul Cod civil român (NCC), în cazul în care frații nu sînt frați buni, moștenirea se va împărți pe linii, una maternă și una paternă. Acest lucru se va face și în ipoteza în care trebuie să calculăm tulpinile în cazul unei reprezentări în care sînt implicați frați de diferite categorii. Calculul și împărțirea pe linii va fi practic prima operațiune pe care o vom face. Apoi vom calcula părțile convenite fiecărui colateral privilegiat, după cum acesta este frate bun, frate uterin sau consangvin cu defunctul. Rezultatul astfel obținut, în urma celor două operații consecutive, va reprezenta practic tulpina fiecărui moștenitor. Deci, împărțirea moștenirii pe tulpini, în acest caz, nu se va face în funcție de numărul colateralilor privilegiați care vin la moștenire, ci în funcție de partea convenită fiecăruia după împărțirea moștenirii pe linii.

De exemplu, defunctul A are doi frați buni, B și C, un frate uterin, D, și trei frați consangvini – E, F și G. Prima etapă va consta în împărțirea moștenirii pe linii, cea maternă și cea paternă. Pe linia maternă vor veni la moștenire frații buni și cel uterin, respectiv B, C și D, astfel încît moștenirea se va împărți în trei părți egale; pe această linie, deci, frații buni B și C vor primi



fiecare  $1/2$  din  $1/3=1/6$  din moștenire, iar fratele uterin va primi și el  $1/6$  din moștenire. Pe linia paternă vor veni la moștenire frații buni și frații consangvini, B, C, E, F și G, astfel încât moștenirea se va împărți în 5 părți egale; pe linia dată, frații buni vor primi fiecare  $1/2$  din  $1/5=1/10$ , iar frații consangvini vor primi și ei câte  $1/10$  din moștenire. În final, se va calcula partea fiecărui frate. Astfel, frații buni vor avea  $1/6$  (de pe linia maternă) +  $1/10$  (de pe linia paternă) =  $8/30$  fiecare. Fratele uterin va primi numai partea ce i se cuvine pe linia maternă, adică  $1/6=5/30$ . Frații consangvini vor primi, de asemenea, numai părțile care li se cuvin pe linia paternă, adică  $1/10=3/30$  fiecare. Observăm că, în această situație, tulpinile vor fi diferite, frații buni având dreptul la câte  $8/30$  fiecare, fratele matern având dreptul la  $5/30$ , iar frații paterni – la câte  $3/30$  fiecare. Deci, tulpina s-a calculat în această situație având în vedere regula cu caracter general a împărțirii pe linii, prevăzută de art. 981 NCC.

3. Alin. (3) al art. 968 NCC stabilește regula subsidiară a împărțirii moștenirii pe tulpini, stipulând faptul că, în cazul în care o tulpină a produs mai multe ramuri și este necesar să efectuăm și alte împărțiri în cadrul unei subdiviziuni, împărțirea se va efectua tot pe tulpini, pînă la moștenitorii de ultim grad, care vor împărți patrimoniul succesoral între ei în mod egal.

De exemplu, defunctul A a avut doi descendenți, B și C, dintre care unul, B, este precedat, avînd, la rîndul său, trei descendenți – b1, b2 și b3; dintre aceștia, b1 și b2 sînt și ei precedați, avînd fiecare câte doi descendenți, c1 și c2 și, respectiv, c3 și c4. Se va face o primă împărțire a moștenirii pe tulpini, corespunzătoare celor doi descendenți de gradul 1, B și C. Moștenitorul aflat în viață, C, își va primi partea sa, respectiv  $1/2$  din moștenire. Partea celui precedat, B (respectiv  $1/2$ ), care a constituit inițial o tulpină, se va împărți, la rîndul ei, în trei tulpini egale, corespunzătoare celor trei descen-

denți ai lui B, astfel  $1/2:3=1/6$ . Nepotul de fiu aflat în viață, b3, își va primi partea sa, respectiv  $1/3$  din  $1/2=1/6$ . Tulpinile corespunzătoare nepoților de fiu precedați, la rîndul lor (respectiv  $1/6$  pentru fiecare), se vor împărți și ele în câte două ramuri, corespunzătoare descendenților aflați în viață, care vor primi fiecare  $1/2$  din  $1/6=1/12$ .

**Concluzii.** Analiza noului Cod civil român ne permite să facem următoarele concluzii privind condițiile de a reprezenta.

Reprezentarea succesorală operează în cazul îndeplinirii a două condiții: una în persoana reprezentatului și una în persoana reprezentantului, și anume:

a) reprezentatul să fie, la data deschiderii succesiunii, fie lipsit de capacitate succesorală, fie nedemn față de defunct, chiar dacă se află în viață la data deschiderii succesiunii [2, art. 967, alin. (1)];

b) reprezentantul trebuie să îndeplinească toate condițiile generale cerute de lege pentru a moșteni (capacitate, nedemnitare și vocație la moștenire) [2, art. 967, alin. (2)].

Este foarte necesar să menționăm că odată cu drepturile pe care le dobîndesc prin reprezentare, moștenitorii răspund și de pasivul succesiunii, avînd în consecință și obligații, în funcție de vocația succesorală a fiecăruia.

Spre deosebire de vechiul Cod civil românesc și actualul Cod civil al Republicii Moldova, care consacră două cerințe în persoana reprezentatului – aceea de a fi precedat la data deschiderii succesiunii și ca locul său să fie util –, noul Cod civil românesc cere în persoana reprezentatului o singură condiție: de a fi precedat la data deschiderii moștenirii sau nedemn față de defunct [7, p. 70].

Așadar, poate fi reprezentat și moștenitorul nedemn și, în mod firesc, nu mai poate reține condiția ca locul reprezentatului să fie util.

Consider că această normă, reglementată de noul Cod civil român, este bine-venită și pentru legislația Republicii Moldova, deoarece ar fi nedrept să fie înlăturați de

la moștenire reprezentanții demni de la moștenirea unui nedemn.

Reproșăm Codului civil al Republicii Moldova că nu reglementează posibilitatea reprezentării persoanelor care au murit în același timp.

Astfel, Codul civil al R. Moldova, în materia reprezentării, nu are o tendință de modernizare și nici de armonizare cu teoria și criticile aduse de ea vechilor reglementări.

### Referințe bibliografice

#### Acte normative

1. *Codul civil al Republicii Moldova*, Legea Republicii Moldova nr. 1107-XV din 06.06.2002.
2. *Codul civil român*, aprobat prin Legea 287 din 2009, în vigoare de la 1 octombrie 2011, republicată în Monitorul Oficial al României, nr. 505 din 15 iulie 2011.
3. *Codul familiei al Republicii Moldova* din 26.10.2000, publicat în Monitorul Oficial al RM, 26.04.2001, nr. 47-48.

#### Monografii

4. Alexandru, Țiclea; Veronica, Stoica. *Drept civil*. București: Editura Lumina Lex, 1999.
5. Francisc, Deak. *Moștenirea testamentară, transmiterea și împărțirea moștenirii*, (note de curs). București: Editura Actami, 1996.
6. Gheorghe, Chibac; A., Băieșu; Alexandru, Rotari; O., Efrim, *Drept civil. Contracte speciale*. Chișinău: Editura Cartier, 2005.
7. Iliora, Genoiu. *Dreptul la moștenire în noul Cod civil*. București: Editura C.H. Beck, 2012.
8. Ion, Dogaru ș.a. *Bazele dreptului civil*. Volumul V. *Succesiuni*. București: Editura C.H. Beck, 2009.
9. Julieta, Manoliu. *Dreptul civil. Succesiuni*. Iași: Editura Fundației "Chemarea", 1995.
10. M. Eliescu, *Curs de succesiuni*, București: Ed. HUMANITAS, 1997.

#### Surse internet

11. [lecturijuridice.blogspot.com/](http://lecturijuridice.blogspot.com/)